

Prioriteringar och strategier i översättning:

En kontrastiv studie av den engelska respektive svenska
översättningen av Kairos Palestina

Göteborgs universitet

Institutionen för orientaliska språk

Kandidatuppsats, 15 Hp

Handledare: Tetz Rooke

Vårterminen 2011

Ida Sandell

Sammandrag

Denna uppsats syfte är att kontrastivt analysera den svenska respektive engelska översättningen av Kairos Palestina för att finna skillnader och prioriteringar samt att diskutera vilken effekt dessa har på budskapet. Uppsatsen diskuterar, utifrån ett avgränsat antal språkliga fenomen, skillnaderna mellan måltexterna samt vad dessa indikerar vad gäller översättningarnas generella prioriteringar och strategier. Uppsatsen finner att översättningarna drivs av olika prioriteringar vilket genererar olika översättningsstrategier men att måltexterna är flexibla, stundtals inkonsekventa och hela tiden verkar i förhållande till källtextens komplicerade form där spåkteknik och budskap ofta utgör en enhet.

Innehåll

I. Inledning	4
1.2 Syfte, mål och problemformulering	5
1.3 Metod	5
1.4 Tidigare forskning	6
2. Kontextualisering: Vad är Kairos Palestina?	7
2.1 Översättningen av Kairosdokumentet till svenska	7
2.2 Kritik av Kairosdokumentet(s engelska version)	8
3. Teori	10
3.1 Ekvivalens	10
3.1.1 Ekvivalens som relativ term	11
3.1.2 Eugene Nida: Dynamisk och formell ekvivalens	12
3.2 Översättning av det kulturellt specifika och den politiska kontexten	14
3.2.1 Lawrence Venuti: Domesticering och främmandegöring	14
3.2.2 Översättning av det kulturellt specifika	16
4. Analys: Den lexikala nivån	17
4.1 Tolkning, överföring och justeringar	17
4.2 Kulturell överföring och anpassning	21
4.3 Översättning av den kristna identiteten	23
5. Analys: Den syntaktiska nivån	25
5.1 Översättning av verbet	26
5.2 Översättning av bestämdhet	28
5.3 Syntaktiska paranteser och deras betydelse	29
6. Slutsats	32
Källförteckning	34

1. Inledning

”Ett sanningens ögonblick – Kairos Palestina” är ett dokument skrivet av ett antal kyrkoledare och aktiva kristna i Jerusalem. Titeln anger den tydliga referensen till det dokument som författades 1985 i Sydafrika av medlemmar från de olika kyrkorna och som påverkade hur kyrkor runt om i världen, tillsammans med deras anhängare, kom att betrakta och behandla apartheidstaten Sydafrika. Det är översättningen av detta dokument till svenska respektive engelska som är denna uppsats studium. Mitt intresse för översättning och dess problematiska natur generellt och översättningen av Kairos Palestina specifikt kom till stånd då jag under en kort tid arbetade för studieförbundet Bilda i Jerusalem och var delaktig i att ta fram en studiebok vars övergripande ämne skulle vara just Kairos Palestina. En konflikt uppstod mellan tre parter: redaktören, Sune Fahlgren; uppdragsgivaren, studieförbundet Bilda och Svenska kyrkan; samt översättaren, islamologiprofessorn Jan Hjärpe. Översättningen var inte tillräckligt anpassad till svenska språknormer ansåg Bilda då ett studiematerial måste utformas på ett sådant sätt att det är tillgängligt för den som söker kunskap. Svenska Kyrkan var av en annan åsikt. Det var, med andra ord, en klassisk kamp mellan den ”fria” och ”direkta” översättningen. Kompromissen blev att Hjärpes översättning publicerades som ett appendix och en hastig översättning från den engelska översättningen utfördes för att publiceras som bokens huvuddel.

Jag kommer att utföra ett nära studium av de tre texterna, alltså den arabiska källtexten samt den engelska och svenska översättningen för att finna vad som skiljer dem åt. Vid en genomläsning av de två översättningarna är det uppenbart att det handlar om texter av olika karaktär, att översättningarna drivs av olika principer. Jag söker i denna studie systematisera dessa skillnader och återge det jag anser vara av huvudsaklig betydelse för att finna dessa principer. Jag finner detta intressant då översättningsstrategier uppenbarligen skapar reaktioner, inte bara bland teoretikerna. Den konflikt jag bevittnade påminde mig om att den gamla devisen att språket speglar samhället och väckte frågan om vad en översättning speglar. Källtexten är förmodligen det närmsta svaret till hands men om det var så enkelt så skulle det inte uppstå konflikter. Denna uppsats saknar utrymme för filosofi men jag hoppas att mina resultat kan leda till en diskussion kring vilken funktion olika översättningsprinciper har.

1.1 Syfte, mål och problemformulering

Uppsatsen syfte är att undersöka hur översättningarna skiljer sig från varandra och om de fyller olika funktioner samt om skillnaderna påverkar budskapet. Målet med uppsatsen är inte att avgöra vilken översättning som är bäst utan att finna ett tillräckligt underlag för att diskutera hur översättningar drivs av olika prioriteringar och är därav ”bra” på olika sätt. För att fylla uppsatsens syfte och nå dess mål ska jag söka svar på följande frågeställningar:

1. Vad skiljer översättningarna från varandra på dess lexikala och syntaktiska nivå?
2. Påverkar skillnaderna budskapet, och i så fall, på vilket sätt?
3. Vilka prioriteringar driver översättningarna?

1.3 Metod

Då målet är att beskriva på vilket sätt de två översättningarna skiljer sig från varandra är metoden fokuserad på att finna skillnaderna, och inte på att uppmärksamma likheter eller att uppta sig med värdering av texterna. Likheter existerar givetvis också, min utgångspunkt är inte att texterna är diametrala motsatser men, inte minst på grund av ett tidsmässigt behov av begränsning, är skillnaderna vad jag skall diskutera i denna uppsats. Jean-Paul Vinay och Jean Darbelnet beskriver i *Comparative Stylistics of French and English* från 1995 (s.27-9) språket på tre nivåer: den lexikala, den syntaktiska och den för budskapet. Jag låter mig endast inspireras av denna diskussion och kommer inte att använda deras teori närmre. Jag skall, på den lexikala nivån, jämföra skillnader i ordval, översättning av synonymer och metaforer och det som är kulturellt specifikt samt uppmärksamma vad som läggs till och vad som tas bort i översättningarna. På den syntaktiska nivån skall jag jämföra i vilken mån grammatiska konstruktioner och fenomen bevaras. På den tredje nivån undersöks vilken effekt skillnaderna har på budskapet som det fömedlas i den arabiska källtexten.

1.4 Tidigare forskning

Översättning är något som har praktiserats i århundraden men som vetenskap är det ett relativt nytt område. Inte förrän mitten av 1900-talet är ämnet att betrakta som en vetenskaplig disciplin och 1964 kom den numer klassiska boken av Eugene Nida *Toward a Science of Translating* (Munday 2008:7, 9). Det är under denna tid som en systematisk analys av översättning, både dess källtext och måltext, växer fram. Den behandlar dock främst lingvistiska problem, speciellt ekvivalens och betydelse och utgår ifrån ett kontrastivt studium (ibid. s.36). Sedan 1970-talet har vetenskapen kommit att inkludera vidare analyser av översättning, processen och produkten (ibid. s.56). Speciellt från och med 1990-talet har ett postmodernt tänkande applicerats och måltextens karaktär relateras till relationen mellan målspråkets kultur och måltextens kultur (ibid. s. 125).

Ekvivalens är ett begrepp som är åtekommande inom översättningsvetenskapen. Det är dock en term som ofta används utan definition, eller med högst varierande definition, och för att beskriva olika nivåer av översättning. Den tidiga forskningen diskuterade ekvivalens på den lexikala nivån. Ett enskilt ord från källtexten jämfördes med dess motsvarighet i måltexten och analyserades utifrån olika perspektiv (se exempelvis Vinay och Darbelnets teori, Munday 2008:56). Begreppet kom dock att utvidgas och kontextualiseras. Katharina Reiss menar till exempel att ekvivalens uppnås genom att analysera texttypen och skapa en översättning som ingår i samma kategori av text (Munday 2008:72). Diskussionen kring ekvivalens har dock kommit att fokusera på hurvida fullkomlig ekvivalens mellan olika språk kan uppnås. Idén om att översättaren står inför ett val är åtekommande inom teoribildningen. Översättaren måste välja mellan att bevara källtextens struktur eller att anpassa den till målspråkets. De olika metoderna genererar ekvivalens på olika nivåer (se exempelvis, i Munday 2008: Schleiermacher, s. 28; Nida, s. 42; House, s. 93; Venuti, s. 144-5).

Den postmoderna idébildningen har ställt översättningsvetenskapen inför frågor som gäller maktrelationer, imperialism och rasism. Postkoloniala tänkare, som Tejaswini Niranjana, menar att översättning är en arena där den västerländska kulturen manifesterar sin överlägsenhet och reducerar element som inte ingår i den egna kulturen (Munday 2008:132-3). Lawrence Venuti analyserar i sitt arbete översättningens aktörer, alltså

översättaren själv, förläggare samt mottagargrupper. Han menar, liksom exempelvis Antoine Berman, att tendensen att översätta ordagrant (eller ”flytande”) är ett kulturellt övergrepp som söker reducera alla kulturer till att passa in i den västerländska kulturens ramar. Venuti kallar detta domesticering (med dess motsats främmandegöring ”foreignization” som är bevarandet av det främmande) medan Berman identifierar ”deformerande tendenser” inom den dominerande översättningspraktiken (Munday 2008: 144-8).

2. Kontextualisering: Vad är Kairos Palestina?

”Kairos” är det grekiska ordet för ”lägligt tillfälle” (Fahlgren 2010:7), det anger att tiden är kommen för ord och handling – ett sannings ögonblick för det palestinska folkets lidanden. Dokumentet är undertecknat femton personer, främst kyrkoledare men också en antal enskilda aktiva kyrkomedlemmar. Författarna skriver själva i inledningen att arbetet med dokumentet har tagit mer än ett års tid och att de har arbetat ”i bön och diskussion, vägleda av sin tro och sin kärlek till sitt folk” (Fahlgren 2010:101). Dokumentet utgör en tydlig uppmaning till kyrkan, det internationella samfundet, Israel och det egna palestinska folket att arbeta för att avsluta ockupationen. Detta sker utifrån tre teman – tro, hopp och kärlek, men som samtidigt integrerar och är beroende av varandra – deras tro på Gud ger dem hopp att ett liv i kärlek mellan de två folken i Det heliga landet är en möjlig verklighet. Först måste bara rättvisan komma i ordning och den mänskliga värdigheten upprättas. För att detta skall ske måste var och en se Guds avbild i sin nästes ansikte och den israeliska ockupationen måste upphöra. Dokumenten hävdar tydligt Israels ansvar som ockupationsmakt.

2.1 Översättningen av Kairosdokumentet till svenska

Studieförbundet Bilda har sedan 1991 ett centrum i Jerusalems gamla stad. Bilda, tidigare Frikyrkliga studieförbundet, består av en rad medlemsorganisationer, främst frikyrkor samt organisationer med koppling till en kyrka. Studieförbundets relation med de kristna i Jerusalem var till en början en kontroversiell fråga då kyrkorna i Sverige traditionellt stöttat det judiska folket och staten Israel. Centrets folkbildningsverksamhet i Jerusalem har dock lett till nya perspektiv och initiativet, som kom från centrets direktor Sune

Fahlgren, till att översätta kairosdokumentet välkomnades. Det kan anses relevant att Kyrkornas världsråd då redan godkänt dokumentet och uppmanat till studier. Detta var dock att vänta då Kyrkornas världsråd redan 2007 på fredskonferensen i Amman lanserade en tydlig ställning mot ockupationen och dess solidaritet med palestinierna i vad som har kommit att kallas Ammanuppropet (se Fahlgren 2010:6, 63-8).

Publiceringen av Kairosdokumentet på svenska skulle vara ett sammarbete mellan Svenska kyrkan och Bilda. Svenska kyrkan beställde en översättning av Hjärpe som alltså kom att utgöra en konflikt i samarbetet. I inledningen till studieboken står det att

Språk är något ytterst levande och knutet till en speciell kontext. Den engelska versionen av Kairosdokumentet är till exempel inte exakt lik den arabiska. För studieboken har vi valt att göra en lättläst översättning som förmedlar budskapet på nutidssvenska. I Svenska kyrkan har man gjort en ordagrann översättning utifrån den arabiska versionen. Denna översättning vinnlägger sig om att ligga nära det arabiska sättet att uttrycka sig. De båda översättningarna ger möjligheter att fördjupa studiet av dokumentet som ingår i denna studiebok. (Fahlgren 2010:6)

Det presenteras alltså som att ett sammarbete inte var tanken från början utan att man utnyttjat Svenska kyrkans version som ett komplement. Det framkommer dock att Svenska kyrkan och Bilda har olika syn på hur en översättning bör utföras. En ”lättläst översättning” prioriterar budskapet medan en ”ordagrann översättning” prioriterar att bevara källtextens uttryck, samtidigt som båda översättningarna anses bidra till kunskap om Kairosdokumentet. En översättning måste alltså kompromissa och prioritera för att uppnå sitt syfte.

2.2 Kritik av Kairosdokumentet(s engelska version)

I december 2009 presenterades dokumentet för första gången och sedan dess har kritiken inte låtit vänta på sig. På Kairosdokumentets hemsida finns en lång lista av den kritik som har skickats till författarna av kyrkor, ensklida individer samt kristna, muslimska och judiska religiösa ledare. Författarna har anklagats för antisemitism, för att försvara terrorism och för att lägga all skuld för dagens situation på Israel. Det komplicerade förhållandet mellan religion och politik når sitt epicentrum när åsikter argumenteras för på ett tydligt sätt utifrån de religiösa texterna. Varje stavelse granskas. Jag skall i korthet

åtege två negativa kommentarer. Den svenska texten har på hemsidan endast kommenterats av svenska kyrkan. Jag är här intresserad av att återge vad läsare har funnit kontroversiellt med dokumentet och då den svenska texten nyligen lanserats i bokform är kommentarerna ännu få. Det första exemplet kommer från ett utdrag ur Central Conference of American Rabbis (CCAR) resolution om Kairosdokumentet som bland annat publicerats i Bildas utgåva av Kairos Palestina. CCAR skriver att "Freden främjas inte av uttalanden som försvarar den ena sidan och demoniserar den andra. Freden främjas av moralisk tydlighet och respekt för sanningen." (Fahlgren 2010:56). Då författarna till Kairosdokumentet skriver att fundamentalistiska tolkningar av Bibeln gör Guds ord till "ett dött ord" (كلمة ميتة), översätts till engelska som "letters of stone" tolkar rabbinerna det som att dokumentet

bär spår av den ersättningsdiskurs som fanns inom kristendomen förrut, men som nu de flesta betydande samfund har tagit avstånd ifrån. Med den kristna Bibelns ord beskriver dokumentet Torah utanför den kristna uppenbarelsens ram som "en död bokstav" (Fahlgren 2010:57)

Det är tydligt från dessa två exempel att ord har stor betydelse. Då det sällan, eller aldrig, finns två fullt ut ekvivalenta ord mellan källspråket och målspråket är det också uppenbart att översättarens val av ord har stor betydelse för budskapet. "Let us have mercy upon words" uppmanar International Council of Christians and Jews (ICCJ). De menar att kraftfulla uttryck som "holy war", "sin" och "letters of stone" bör användas med stor eftertanke i en känslig konflikt, det kan verka kontraproduktivt för den som söker dialog. Då dokumentet (punkt 9.3) refererar till "the State" i diskussionen kring judiska och muslimska ansträngningar att skapa en religiös stat undrar ICCJ om författarna till Kairos Palestina överhuvudtaget är intresserade av en tvåstatslösning (<http://www.kairospalestine.ps/?q=node/18> 13/1-2011).

3. Teori

Om språk är fundamentalt olika eller fundamentalt lika är den filosofiska frågeställning som är grunden i översättningsvetenskapens stora fråga: är översättning från ett språk till ett annat möjlig? Eller handlar det alltid om en omskrivning (rewriting)? Dickins, Hervey

och Higgins (2002) skriver i inledningen till *Thinking arabic translation* att översättning måste

avoid an absolutist ambition to *maximize sameness* between ST¹ and TT², in favor of a relativist ambition to *minimize difference*: to look not for what is to be put into the TT, but for what one might save from the ST. /.../ beacuse SL³ and TL⁴ are fundamentally different, the transfer from ST to TT *inevitably* entails difference. (Dickins et al. 2002:20)

Denna inställning har många motståndare men också sina anhängare. Ekvivalens, författarens roll samt domesticering och främmandegöring är nyckelbegrepp i denna diskussion.

3.1 Ekvivalens

In this study the view is ... taken that equivalence is unsuitable as a basic concept in translation theory: the term equivalence, apart from being imprecise and ill-defined (even after a heated debate of over twenty years) presents an illusion of symmetry between languages which hardly exists beyond the level of vague approxiamtions and which distorts the basic problems of translation. (Snell-Hornby 1995, citeras hos Nevermo 2009:22)

Det finns alltså inte någon vedertagen definition av begreppet ekvivalens inom översättningsvetenskapen och åsikterna går isär bland teoribildningarna vilken funktion begreppet bör ha, eller om det alls bör äga en funktion.

3.1.1 Ekvivalens som relativ term

Trots de teoretiska och vetenskapliga problemen med att använda ett begrepp utan definition är ekvivalens, dess vara eller icke vara, ett populärt diskussionsämne bland översättningsvetenskapens tänkare. Redan på 1800-talet argumenterade Friedrich Schleiermacher att absolut ekvivalens är omöjlig att uppnå. Schleiermacher menar att skillnaderna mellan målspråket och källspråket kan överbyggas antingen genom att föra läsaren i författarens riktning eller genom att föra författaren i läsarens riktning. Roman

¹ ST: förkortning för source text (källtext)

² TT: förkortning för target text (måltext)

³ SL: förkortning för source language (källspråk)

⁴ TL: förkortning för target language (målspråk)

Jacobson som också uppmärksammar skillnaderna i språks struktur argumenterar att skillnader i grammatik (t.ex. aspekt och genus) omöjliggör full ekvivalens. Mona Baker använder, enligt Nevermo, begreppet men påpekar att det är ett fenomen som endast delvis kan uppfyllas. Då ekvivalens, enligt Baker, avgörs av lingvistiska och kulturella faktorer är det alltid en relativ term ”uten noen spesiell teoretisk status” (Nevermo 2009:21).

Ekvivalens kan alltså diskuteras med förbehåll att det är en relativ term som kan uppnås, endast delvis, och på olika språk- och textnivåer. En översättning som är orienterad mot källspråkets syntaktiska struktur skapar ekvivalens på den språktekniska nivån och för måltextens läsare mot författaren. Den översättning som är orienterad mot målspråket för författaren mot läsaren och söker ekvivalens vad gäller budskap.⁵ Dickins et al. finner att ekvivalens kan vara deskriptiv och således

denotes the relationship between ST features and TT features that are seen as directly corresponding to one another, regardless of the quality of the TT. (Dickins et al. 2002:19)

Eller så kan den vara preskriptiv och därav

denotes the relationship between an SL expression and the canonic TL rendering of it as required, for example, by a teacher. (Dickins et al. 2002:19)

Dickins explifierar genom att med en deskriptiv översättning tolka مع السلامة som ”with the well-being” och med en preskriptiv tolkning som ”goodbye”.

Werner Koller ser ekvivalens som ett relativt begrepp och översättaren kan, utifrån den kommunikativa situationen, prioritera var, eller på vilken nivå, ekvivalens bör uppnås i en översättning

With the text as a whole, and also with every segment of text, the translator who consciously makes such a choice must set up a *hierarchy of values to be preserved in translation*; from this he [sic] can derive a *hierarchy of equivalence requirements* for the text or segment in question. (Koller, citeras hos Munday 2008:47)

⁵ Se exempelvis Newmarks semantiska och kommunikativa ekvivalens (Munday 2008:44), Juliane House (Munday 2008:93) eller Nidas dynamiska och formella ekvivalens som diskuteras nedan.

Det finns fem olika typer av ekvivalens enligt Koller. Denotativ ekvivalens undersöker texten på dess lexikala nivå. Kognitiv ekvivalens undersöker lexikala val och ords dimensioner, exempelvis dess stilistiska och emotionella effekt. Ekvivalens kan också skapas i relation till texttyp. Olika texttyper fyller olika funktioner vilka, som det har utarbetats av Katharina Reiss, bör översättas med olika metoder för att skapa ekvivalens. Exempelvis den operativa texten, som söker påverka mottagaren, bör enligt Reiss vara ”adaptive” (se kulturell transplantation nedan) (Munday 2008:73-4). Pragmatisk ekvivalens är mottagarorienterad och översättningen utformas för att säkerställa betydelsefullhet hos den tänkta mottagaren. Slutligen är den formella ekvivalensen (som inte refererar till Eugene Nidas användning av samma begrepp) som analyserar en texts stilistiska form, exempelvis metaforer och rim. (Munday 2008:47-8)

3.1.2 Eugene Nida: Dynamisk och formell ekvivalens

Nidas teori om dynamisk och formell ekvivalens var början på en mer komplicerad relation till begreppet ekvivalens. Han menade att ord inte har en fast betydelse utan beror på sin kontext och det kulturella sammanhanget. Förutom att ord har en lingvistisk och denotativ (referential) betydelse så har de också en emotionell betydelse och kan därför skapa olika reaktioner i olika kulturer (Munday 2008:39). Nida finner, som nämnts, två former för ekvivalens: den dynamiska som prioriterar relationen mellan budskapet och mottagaren, alltså reaktionen samt den formella ekvivalensen som prioriterar budskapets form och innehåll (Munday 2008:42).

Vilken väg översättaren väljer beror främst på tre faktorer, närvarande i alla översättningar, nämligen: 1. Budskapets natur, det vill säga prioriteringen av form alternativt innehåll. 2. Författarens (och översättarens) syfte. Om syftet till exempel är att påverka mottagaren kan översättaren, enligt Nida, vara villig att göra en del ändringar i källtexten för att hjälpa mottagaren att förstå budskapet och dess innebörd. Graden av ”adaptation” är större om syftet dessutom är att påverka läsaren att utföra en handling. 3. Typ av publik, deras kunskap och förförståelse. Översättaren måste överväga möjligheten att måltextens publik kan uppvisa skillnader vad gäller kunskaper och förförståelse från källtextens publik (Nida 2002:155).

De tre punkterna ovan visar hur Nida introducerade en mottagarorienterad analys av översättning. Den formella ekvivalensen skall enligt Nida främst användas i akademiska sammanhang där mottagararna söker kunskap om källspråket och dess kultur (Munday 2008:42). Formell ekvivalens söker behålla så mycket som möjligt av källtextens struktur genom att bland annat bevara grammatiska enheter (exempelvis genom att översätta nomen med nomen, verb med verb osv.) och lexikala företeelser samt att bevara budskapets i källtextens kontext (exempelvis genom att inte anpassa idiom till målkulturen), (Nida 2005:162).

Dynamisk ekvivalens är baserat på principen om ekvivalent effekt. Måltexten bör skapa samma relation mellan mottagaren och budskapet som källtexten och sträva efter att låta så naturlig som möjligt – läsaren skall inte tillåtas ana att texten är en översättning. Detta har mött kritik både från postmoderna teoretiker som menar att dynamisk ekvivalens är etnocentrisk och av andra som menar att ekvivalent effekt är omöjligt att uppnå då form i sig är betydelse (Munday 2008:43)

Ekvivalensen är alltså orienterad mot källtextens budskap och inte dess form. ”Adaptation” är ett nyckelord som innebär att bland annat grammatiska enheter och strukturer, lexikon och kulturuttryck anpassas till måltextens lingvistska verklighet och kultur (Munday 2008:42). För Nida är den dynamiska ekvivalensen överordnad den formella samtidigt som en översättning måste uppfylla följande fyra krav: den måste vara begriplig, den måste bevara källtextens stil, den måste uttrycka sig naturligt samt skapa samma respons som källtexten (Munday 2008:42).

3.2 Översättning av det kulturellt specifika och den politiska kontexten

whether there can be a true representation of anything, or whether any and all representations, because they are representations, are embedded first in the language and then in the culture, institutions and political ambience of the representer /.../ a representation is *eo ipso* implicated, intertwined, embedded and interwoven with a great many other things besides the ”truth”, which is itself a representation (Edward Said, citeras hos Mazid 2007:37)

André Lefevere finner att översättning handlar om omskrivning (”rewriting”). Kontext, historia, konventioner, makt och ideologi är faktorer som påverkar hur en översättning utförs, menar Lefevere (Munday 2008:125). Berman tillhör också den postkoloniala

skolan och har i sitt arbete identifierat tolv deformerande tendenser i översättning. Till exempel, menar Berman, tenderar måltexter rationalisera (t.ex. genom att översätta en ordklass med en annan) samt tydliggöra ord och deras betydelse (Berman 2005:280-1). Bermans moraliska ståndpunkt att det främmande skall översättas som främmande kom att inspirera Lawrence Venutis översättningsteori (Munday 2008:147).

Varje översättning bjuder en rad semantiska möjligheter och är därför oundvikligen ett offer för tolkning. Den sociokulturella kontexten samt översättarens subjektiva politiska och ideologiska relation till verkligheten påverkar måltextens resultat. Författarna till *Politics of Translation* menar att översättaren har makt att domesticera främmande kulturer eller att till och med skapa nya, egna kulturer: "language is power and culture and ideology, to cut a long story very short" (Mazid 2007:63).

3.2.1 Lawrence Venuti: Domesticering och främmandegöring

Venuti menar att den anglo-amerikanska översättningstraditionen domineras av en domesticering av källtextens språk och kultur. Ett etnocentriskt våld styr översättningsprocessen där målet är att radera skillnader mellan folk och kulturer till fördel för den anglo-amerikanska kulturens fortsatta dominans och överlägsenhet (Venuti 1998:19). Källtexten reduceras alltså till att passa ramarna hos en given kultur. Venuti diskuterar domesticering parallellt med översättarens 'osynlighet'. En domesticering är en idiomatisk översättning som läses 'flytande', som att det vore en text utan ingrepp och överförelse. Venuti menar dock att detta inte endast är ett resultat av översättarens egna agenda utan skall relateras till det faktum att det är en sådan text publicister, kritiker och läsare finner acceptabel (Venuti 1998:1-2).

Främmandegöring innebär att istället bevara främmande element och göra måltexten till en plats där "a cultural other is manifested" (Venuti 1998:20). En sådan översättning är nära källtextens struktur och syntax (Munday 2008:145). Venuti menar att Schleiermachers teori, som presenterades på 1800-talet, fortfarande är giltig. Den finns, enligt Schleiermacher, två översättningsstrategier. Översättaren kan föra läsaren mot författaren eller författaren mot läsaren. Att föra läsaren mot författaren, att bevara det främmande är att motstå geopolitiskt orättvisa maktförhållanden och rasism. "Resistancy" är Venutis översättningsstrategi för bevaringen av det främmande.

A translated text should be the site where a different culture emerges, where a reader gets a glimpse of a cultural other, and resistancy, a translation strategy based on an aesthetic of discontinuity, can best preserve that difference, that otherness, by reminding the reader of the gains and losses in the translation process and the unbridgeable gaps between cultures. (Venuti 1998:306)

Domesticering har många likheter med Eugene Nidas dynamiska ekvivalens och Venuti är inte blyg i sin kritik av Nidas arbete. Den minsta gemensamma nämnaren är tron på semantisk ekvivalens. Främmandegöring innebär alltså också tolkning men det sker öppet och utan att domesticera språkliga och kulturella skillnader (Venuti 1998:34). Venuti menar att varje översättning är underkastad översättarens förförståelse och tolkning samt att

meaning is a plural and contingent relation, not an unchanging unified essence, and therefore a translation cannot be judged according to mathematics-based concepts of semantic equivalence or one-to-one correspondence. (Venuti 1998:18)

Nida argumenterar för dynamisk ekvivalens utifrån en humanistisk människosyn där det gemensamma är större än skillnaderna (Venuti 1998:22, Nida 2005:164). Venuti menar dock att Nidas teori, som utgår ifrån bibelöversättning, döljer "exclusionary values", speciellt kristen evangelism och kulturell elitism (Venuti 1998:22).

3.2.2 Översättning av det kulturellt specifika

Översättning mellan olika kulturer innebär alltid ett inslag av kulturell överföring. En översättning kan luta sig mot Nidas dynamiska alternativt formella ekvivalens respektive Venutis domesticering eller främmandegöring. En översättning är dock sällan lätt att kategorisera och använder sig av olika strategier. Dickins et al. listar fyra översättningsstrategier för översättning av det kulturellt specifika. En översättning orienterad mot källkulturen använder exotifiering, kalkering eller kulturella låneord medan en översättning orienterad mot målkulturen använder kommunikativ översättning eller kulturell transplantation.

Exotifiering är förmodligen den strategi som Venuti skulle föredra då den använder grammatiska och kulturella fenomen från källtexten med minsta möjliga anpassning till målspråkets struktur och kultur. Resultatet är en text som presenterar det främmande som främmande

This may indeed be one of the TT's chief attractions, as with some translations of classical Arabic literature that deliberately trade on exoticism. A TT like this, however, has an impact on the TL public which the ST could never have had on the SL public, for whom the text has no features of an alien culture. (Dickins et al. 2002:30)

Kalkering är en icke idiomatisk översättning av ett uttryck men som ändå bygger på målspråkets syntax och lexikon, till exempel مات اللي فات översätts av Dickins et al. "What is past has died". Då en kalkering bygger på det främmande uttryckets struktur kan det komma att avvika från målspråkets grammatik, till exempel ازداد الطين بلة kan med en kalkering översättas "It increased the clay moistness".

Kulturella låneord introducerar också ett främmande element i måltexten. Från arabiska till engelska eller svenska överförs ord genom translitterering, med eller utan kommentarer. Enligt Dickins är det ibland oundvikligt att använda denna form av exotifiering, till exempel om fenomenet ordet beskriver är kulturellt specifikt och det inte finns någon tillräckligt nära motsvarighet i målspråkets kultur. En del kulturella låneord kan komma att bli etablerade i målspråkets vokabulär, till exempel 'intifada' eller ännu mer 'algebra'. (Dickins et al. 2002:32-4)

Kommunikativ översättning kan användas om översättaren anser att en direkt överföring är olämplig, till exempel vid översättning av "stock phrases" eller ordspråk. Dickins ger översättningen av ممنوع التدخين till 'no smoking' som ett exempel på en kommunikativ översättning. Problem som uppstår på grund av källspråkets- och målspråkets skilda kulturer löses till fördel för målspråkets kultur och språkstruktur. Dickins et al. menar till exempel att 'I hope' är en lämplig översättning av إن شاء الله (Dickins et al. 2002:35).

Kulturell transplantation byter ut det kulturellt specifika i källtexten till något kulturellt specifikt i måltextens kultur. Således är kulturell transplantation

hardly translations at all, but more like adaptations – the wholesale transplanting of the entire setting of the ST, resulting in the entire text being rewritten in an indigenous target culture setting. (Dickins et al. 2002:32)

Kulturell transplantation är en extrem form av översättning som, om den används, oftast är begränsad till vissa delar.

4. Analys: Den lexikala nivån

På den lexikala nivån skiljer sig översättningarna åt genom att den svenska måltexten i större utsträckning behåller lexikala fenomen från källtexten. Den engelska måltexten tolkar, förtydligar, tar bort och lägger till i större utsträckning än den svenska måltexten. Även om båda översättningarna rationaliserar så uppvisar den engelska måltexten en mer systematisk omskrivning av källtexten. Olika översättningsstrategier på den lexikala nivån påverkar textens budskap.

4.1 Tolkning, överföring och justeringar

Som det har diskuterats ovan är ord sällan, eller aldrig, okomplicerade att överföra till ett annat språk. Även i ett lexikon kan flera alternativ radas upp som likvärdiga i översättningen av ett ord från källspråket till målspråket. Den engelska måltexten använder generellt en kraftigare terminologi än den svenska översättningen. Detta sker, på den lexikala nivån, på tre olika sätt:

1. måltextens översättning går utöver källspråkets lexikala betydelse, det är då ofta en synonym till källspråkets term
2. översättningen befinner sig inom källspråkets lexikala betydelse men är kraftfullare än ordvalen i den svenska måltexten
3. måltexten lägger till textsegment som inte existerar i källtexten.

Och det är Gaza, som efter det barbariska kriget /.../ fortsätter att leva under omänskliga förhållanden under **kontinuerlig** blockad; med dess invånare **geografiskt skilda** från de övriga palestinska områdena.

Gaza, especially after the cruel war /.../ continues to live in inhuman conditions, under **permanent** blockade and **cut off** from the other Palestinian territories.

و غزة بعد الحرب الوحشية \.../ مازالت تعيش في أوضاع لا إنسانية تحت حصار مستمر، و هي و أهلها
منفصلون جغرافيا عن سائر الأراضي الفلسطينية.

[Och Gaza, efter det brutala kriget /.../ lever fortfarande i omänskliga situationer under en fortsatt blockad, och dess invånare är geografiskt (åt)skiljda från de övriga palestinska områdena.] Från stycke: 1.1.1

Stycket är ett exempel på hur den engelska måltexten går utöver källtextens lexikala betydelse då مستمر översätts till "permanent" samt hur den översätter med synonymer som منفصلون جغرافيا till "cut off".

... fienden är besluten att visa sin överlägsenhet och förvägra oss vår rätt att stanna **här**. Det är ett svårt bud men det är det enda budet som förmår stå fast inför de tydliga uttalanden från ockupationsmakten som **avvisar** vår existens. Liksom inför de många **skäl** som den anför för att fortsätta att tvinga på oss ockupationen.

... the enemy is determined to impose himself and deny our right to remain **here in our land**. It is a difficult commandment yet it alone can stand firm in the face of the clear declarations of the occupation authorities that **refuse** our existence and the many **excuses** these authorities use to continue imposing occupation upon us.

أصر العدو على تجبره وعلى إنكار حقنا في البقاء هنا. هي وصية صعبة. ولكنها الوصية. وهي الوحيدة التي تستطيع أن تقف في وجه التصريحات الواضحة من قبل سلطات الاحتلال الراضة لوجودنا وفي وجه الحجج الكثيرة التي تحتج بها لاستمرار فرض الاحتلال علينا.

[fienden är besluten att demonstrera sin styrka och att förbjuda vår rätt att stanna här. Det är ett svårt bud, men det är ett bud. Och det är det enda som kan stå fast inför de tydliga uttalandena från ockupationens makter som vägrar acceptera vår existens och inför de många förevändningar som de använder för att fortsätta påtvinga oss ockupationen] Från stycke: 4.2.4

Stycket visar bland annat hur måltexterna, även då de håller sig inom de lexikala ramarna för källtexten, tenderar att skapa olika associationer: "deny", "refuse" och "excuses" respektive "förvägra", "avvisar" och "skäl" anger attityden till referenten. "Refuse" anger exempelvis en mer kompromisslös attityd än 'avvisa' och att Israels "skäl" till att fortsätta ockupationen är "excuses" tecknar tydligare en negativ bild av Israel. Stycket ger också exempel på tillägg i den engelska måltexten, "here in our land" är en förstärkning men förtydligar också betydelsen av هنا ("här"). (Se Dickins 2002:66-74).

Den engelska måltexten använder vidare den lexikala nivån för att förtydliga källtextens uppmaning till handling.

Vi uppmanar er att fördömma den och att ta **avstånd från** alla dess yttringar.

we call on you to condemn it and **oppose it** in all its manifestations.

وندعوكم إلى إدانتها وإلى اتخاذ موقف حاسم من كل مظهر من مظاهرها

[vi uppmanar er till att fördömma den och att ta en tydlig ställning mot alla dess manifestationer]
Från stycke: 6.3

”oppose” innebär ett aktivt motsånd, det är alltså en handling som kräver engagemang, medan ’att ta avstånd’ är en mer passiv handling.

Den svenska översättningen söker alltså, i första hand, att uppnå denotativ ekvivalens på den lexikala nivån. Men varje regel har sina undantag och så också i detta fall. Det finns många exempel på rationaliseringar i den svenska översättningen. Det handlar främst om att ta bort överflödiga information, upprepningar (främst nära synonymer), tillägg i fall då den arabiska texten blir mycket oklar vid en direkt översättning eller för att skapa nya meningar. På så sätt söker också den svenska måltexten pragmatisk och formell ekvivalens (enligt Kollers användning av begreppen).

Till hoppets tecken hör också de lokala teologiska centra av religiös och social karaktär, som är många i våra olika kyrkor. Också den ekumeniska andan som – om än fortfarande snubblande – är synlig i de olika mötena mellan kyrkofamiljerna hör till hoppets tecken.

ومن علامات الرجاء أيضا المراكز اللاهوتية المحلية، ذات الطابع الديني والاجتماعي، وهي كثيرة في مختلف كنائسنا. والروح المسكونية، ولو أنها ما زالت متعثرة، إلا أنها ظاهرة في مختلف اللقاءات بين العائلات الكنسية.

[Och av hoppets tecken är också de lokala teologiska centren, av den religiösa och sociala karaktären, och de är många i våra olika kyrkor. Och den eukumeniska andan, även om den fortfarande är haltande, är synlig på de olika mötena mellan kyrkans familjer.] Från stycke: 3.3.1

De båda måltexterna agerar inkonsekvent i översättningen av synonymer och nära synonymer. أرض och وطن översätts som ”land” (till både engelska och svenska) trots att orden anger olika grad av emotionell effekt i texten. Den engelska måltexten översätter däremot skillnaden mellan الكارثة och النكبة som är betydelsefull i denna kontext då النكبة refererar till fördrivningen av det palestinska folket från sina byar 1948 medan الكارثة kan beteckna vilken katastrof som helst. Vidare översätter måltexterna inte skillnaden mellan مطالبة och نداء; den svenska måltexten tolkar båda orden som ”uppmaning” vilket, enligt Wehr, är närmre نداء, den engelska måltexten tolkar orden som ”demands” (använder dem som verb) som, återigen enligt Wehr, är närmre den lexiakal betydelsen av مطالبة.

Den svenska måltexten tillämpar också en ”friare” översättning vid vissa tillfällen utan att anledningen är uppenbar men där den generella prioriteringen – alltså att bevara

syntaktiska element snarare än viktiga budskapsmarkörer – i måltexten blir synlig. Upprepningen i exemplet nedan utgör en stilistisk effekt i källtexten, som bevaras i den engelska måltexten (även om förlust inträffar på en annan textnivå).

De tusentals fångarna i de israeliska fängelserna är också en del av vår verklighet.

And the prisoners? The thousands of prisoners languishing in Israeli prisons are part of our reality.

والأسرى، ألوف الأسرى، في السجون الإسرائيلية، هم أيضا جزء من واقعنا.

[Och fångarna, de tusentals fångarna i de israeliska fängelserna, de är också en del av vår verklighet] Från stycke: 1.1.7

Det är att betrakta som typiskt att den engelska måltexten behåller denna upprepningen då den påverkar läsaren i enlighet med källtextens syfte. Den engelska måltexten gör också många tillägg för att förklara för läsaren, till exempel

...så som Jesus Kristus förklarade dem för de två Emmaus-lärjungarna

...just as Jesus Christ did with the two disciples on their way to Emmaus

كما فسر لها يسوع المسيح لتلميذي عماوس

[liksom Jesus Kristus förklarade dem för de två emmauslärjungarna] Från stycke 2.2.1

Många av de lexikala förändringar som den engelska måltexten gör kan tolkas som att de är motiverade av pragmatisk ekvivalens. Exemplet nedan visar hur den engelska måltexten, ibland på ett extremt sätt, förklarar för läsaren vad källtexten menar. Detta är dock ofta en fråga om subjektiva tolkningar vilka påverkar budskapet i en specifik riktning medan det objektiva förklarandet förtydligar budskapet. Mottagarnas förkunskaper är, som det diskuteras ovan, ett argument för dynamisk ekvivalens enligt Nida.

Därför är religionen inte ett stöd eller sanktion för någon som helst **förtryckande politisk ordning**. Den är ett stöd för rättvisa och sanning och för människans värdighet, och strävar efter att rena ordningar där människan förtrycks och hennes värdighet förnedras.

Therefore, religion cannot favour or support any **unjust political regime**, but must rather promote justice, truth and human dignity. It must exert every effort to purify regimes where human beings suffer injustice and human dignity is violated.

ولذلك ليس الدين دعما أو تأييدا لأي **نظام سياسي ظالم**، إنما هو دعامة للعدل والحقيقة وكرامة الإنسان. كما أنه يسعى لتنقية أنظمة فيها ظلم للإنسان وامتياز لكرامته.

[Därför är religionen inte ett stöd för något förtryckande politiskt system då den är ett stöd för rättvisan och sanningen och människans värdighet. Liksom den arbetar för att rena system i vilka människan förtrycks och hennes värdighet förnedras.] Från stycke: 3.4.3

Översättningen av نظام سياسي ظالم till "unjust political regime" är att begränsa betydelsen av نظام som inkluderar alla ordningar och system. En förtryckande ordning kan ju i lika hög grad inkludera politiska rörelser eller "terroristorganisationer" som det kan inkludera regimer. Den engelska måltextens mottagare kommer dock att begränsa sina associationer till stater (läs Israel).

4.2 Kulturell överföring och anpassning

"Metaphor manufacture realities, reflect ideologies and frame human experience" skriver författarna till *Politics of translation* (Mazid 2007:53). Översättning av metaforer från ett språk, en kultur till ett främmande målspråk tydliggör vilken översättningsstrategi som används i överföringen från källspråket till målspråket. Källtexten i denna studie, som alltså inte är en skönlitterär text, använder främst lexikaliserade metaforer. Metaforer som kan betraktas som "döda metaforer", alltså metaforer som genom deras frekventa användning knappt är att betrakta som metaforer, översätts inkonsekvent i de båda måltexterna (Dickins 2002:149-50). طريق och سليم används genomgående i metaforiskt bruk, exempelvis som "fredens väg" eller "rättvisans väg". Dessa översätts alltså endast vid vissa tillfällen i båda måltexterna. Metaforer som är att betrakta som "stock metaphors", ofta idiom, eller icke lexikaliserade men konventionella metaforer, vilka bygger på kulturella eller lingvistiska konventioner, översätts genomgående ordagrant i den svenska måltexten och inkonsekvent i den engelska måltexten (Dickins 2002:149). Den svenska måltexten använder främst kalkering och kommunikativ översättning medan den engelska måltexten föredrar kommunikativ översättning eller transplantation.

رافعة لجهود (كلمتنا)	blir en hävstång	provide a turning point
تقلب الواقع رأساً على عقب 1.4	att direkt vända verkligheten upp och ner	a reversal of reality
هو الألف و الياء 2.2.1	Han är a och o	he is alfa and omega
"الكيل بمكيالين" 7	att mäta med två olika mått	double standards
يفتح الباب على مصراعيه 7	lämnar dörren vidöppen	leave us vulnerable

Båda översättningarna intruderar främmande element i måltexten (främmandegöring) genom att använda kulturella låneord. Detta sker vid tre tillfällen i den engelska måltexten respektive vid ett tillfälle i den svenska måltexten. Källtexten nämner vid flera tillfällen Jerusalem och dess betydelse för det palestinska folket samt stadens roll i konflikten. Den engelska måltexten översätter vid ett tillfälle Jerusalem till "Al-Quds". Det sker i inledningen till dokumentet och ger en kraftfull effekt ("...the establishment of a Palestinian state with Al-Quds as its capital"). Detta inslag av främmandegöring är uppenbar i texten då ingen förklaring följer, mottagaren förväntas alltså förstå betydelsen av Al-Quds. Nakba är det andra kulturella låneordet i den engelska måltexten (stycke 3.3.3). Det introduceras, till skillnad från Al-Quds, inom situationstecken och med den engelska termen "catastrophe" inom parantes. Den svenska måltexten, som använder en notapparat vilken återfinns i slutet av dokumentet, infogar här en förklaring: "*an-nakba* har blivit ordet för det som drabbade palestinierna vid tillkomsten av staten Israel 1948". Båda måltexterna använder intifada (4.2.2) som kulturellt låneord, utan situationstecken eller kommentarer. Detta kan bero på att intifada, enligt Dickins, har blivit ett etablerat uttryck på engelska (Dickins 2002:34). Det bör betraktas som etablerat på svenska också då det används frekvent utan översättning.

Anpassning sker inte endast vid översättningen av metaforer. Som har diskuterats ovan (4.1) sker språklig anpassning i båda måltexterna. Ett motiv till språklig anpassning är, främst i den engelska källtexten, alltså att förklara för mottagaren. Detta är också ofta ett motiv till kulturell anpassning i båda måltexterna, till exempel som det har diskuterats ovan. Graden av anpassning är dock större i den engelska måltexten.

Det är också ett budskap till världen att muslimerna **inte skall betraktas som terrorister** utan som människor att leva tillsammans med i fred och gemensam dialog.

It is also a message to the world that Muslims are **neither to be stereotyped as the enemy nor caricatured as terrorists** but rather to be lived with in peace and engaged with in dialogue.

وهي أيضا رسالة للعالم أن المسلمين ليسوا هدف قتال أو عنوان إرهاب، بل هم هدف سلام وعنوان حوار.

[Och det är också ett budskap till världen att muslimerna inte är en given fiende och ska inte betraktas som terrorister, deras mål är fred och dialog] Från stycke: 5.4.1

Den engelska måltextens tillägg kan tolkas som en kulturell anpassning då muslimer inte betraktas som fienden i den arabiska kristna världen men väl så i den västerländska

kristna. Budskapet att konflikten inte är av religiös karaktär förstärks i den engelska måltexten.

4.3 Översättning av den kristna identiteten

Den kristna identiteten är av största betydelse i Kairosdokumentet. Författarna formulerar, utifrån sin kristna tro och med stöd av utdrag från bibeln, ett sanningens ord för Palestina. De riktar också detta ord till världens kristna för att uppmana dem till solidaritet, grundad på religiös samhörighet. Stycken från bibeln citeras frekvent i källtexten och översätts direkt från arabiska till båda måltexterna, vilket är anmärkningsvärt då en vedertagen översättning oftast används vid överföring av utdrag från bibeln. Det är speciellt anmärkningsvärt vad avser den engelska måltexten som, i högre utsträckning, använder en domesticerande strategi. För en bibelkunnig läsare (vilket kan antas att många av mottagarna är då dokumentet riktar sig till aktiva kristna) kan citaten innebära ett främmandegörande inslag.

Den svenska respektive den engelska måltexten överför båda dokumentets kristna karaktär. Överföringen sker utifrån respektive måltexts generella strategi(er).

Och vi tror att varje människa är Guds skapelse som han har skapat till sin avbild och sin likhet, och att **hennes** värdighet är från **hans** värdighet – **Han är hög**.

We believe that every human being is created in God's image and likeness and that every one's dignity is derived from the dignity of **the Almighty One**.

ونؤمن أن كل إنسان هو خليفة الله، خلقه على صورته ومثاله، وأن كرامته من كرامته تعالى.

[Och vi tror att alla människor är guds skapelse som han har skapat till sin kopia och sin likhet och att hennes värdighet är från hans värdighet, han är hög.] Från stycke: 2.1

Den engelska måltexten tar bort تعالى, vilket (i form av "Han är hög") utgör ett främmandegörande inslag i den svenska måltexten, men lägger till "the Almighty One" vilket kan tolkas som en kompensation av beskrivningen av Gud som hög. Skillnader på den grammatiska nivån blir också synliga i exemplet. Den svenska måltexten bevarar arabisk syntaktisk funktion genom att överföra personliga pronomen men noterar att suffixens referenter äger olika genus på svenska respektive på arabiska. Den svenska måltextens strävan att bevara källtextens språk och struktur blir tydlig i exemplet.

Den engelska måltexten lägger också till för att betona den kristna identiteten utan att det är en tydlig fråga om kompensation.

Vi säger till dem: Vi är i detta land. Vi bär ett budskap och vi skall fortsätta att bära det

Our word is that we, as **Christians** carry a message, and we will continue to carry it

كلمة تقول لهم إننا في هذه الأرض حاملو رسالة، وسنستمر في حملها

[Ett ord säger till dem att vi är i detta land bärandes ett budskap och vi skall fortsätta att bära det]
Från stycke: 5.1

Tillägg sker vid flera tillfällen för att beskriva Gud. Detta kan tolkas som kompensation av förluster som uppstått i andra delar av texten, liknande det första exemplet ovan.

Han är välgörande och mäktig och kärleksfull mot mänskligheten

God alone is good, almighty and loving

إنه صالح وقدير ومحِب للبشر

[Han är dygdig och allsmäktig och kärleksfull mot mänskligheten] Från stycke: 3.1

Överföringen kan alltså tolkas ske utifrån en främmandegörande respektive domesticerande strategi. Buskapet kan påverkas då dokumentets kristna karaktär ämnar fungera som en igenkännande faktor för mottagarna, vilket effektivast bör uppnås genom en domesticerande strategi.

Dokumentets religiösa prägel förstärks av ett allmänt religiöst ordbruk. Den engelska måltexten tenderar att reducera detta.

Vårt uppdrag är att be och göra vår röst hörd som profeterar om ett nytt samhälle där människor tror på sin egen och sin motståndares värdighet.

We are called to pray and to make our voice heard when we announce a new society where human beings believe in their own dignity and the dignity of their adversaries.

ومن ثم أن نصلي وأن نسمع صوتنا ينبئ بمجتمع جديد يؤمن فيه الإنسان بكرامة نفسه وكرامة خصمه.

[dessutom skall vi be och göra vår röst hörd som profeterar ett nytt samhälle i vilket människan tror på sin egen värdighet och sin antagonists värdighet.] Från stycke: 3.4.2

Religiösa termer och uttryck domesticeras i princip genomgående i den engelska måltexten och behandlas inkonsekvent i den svenska översättningen. الآباء (2.3.1)

översätts i den engelska måltexten till "the patriarchs" och i den svenska till "fäderna"; الكتاب المقدس (2.3) översätts till "the Holy Bible" respektive "den heliga skrift". Samtidigt tolkar den svenska måltexten عباداتها som "sina gudstjänster" vilket är formellt ekvivalent till skillnad från den engelska översättningen "her religious devotions".

Översättningen av كلمة ميتة till "letters of stone" mötte kritik (se ovan) för dess associationer till Nya testamentet, Andra Korintherbrevet 3:7, där det står:

Now if the ministry that brought death, which was engraved in letters on stone, came with glory,
so that the Israelites could not look steadily at the face of Moses because of its glory, transitory
though it was
[New international version, biblegateway.com]

Översättningen som går utöver källtextens lexikala betydelse har uppfattats som manipulerad. Den svenska, direkta överföringen av frasen till "stelnade bokstäver" äger inga bibliska associationer vilket inte heller كلمة ميتة gör.

وَلَكِنْ، مَا دَامَتْ خِدْمَةُ الْمَوْتِ الَّتِي نُقِشَتْ حُرُوفُهَا فِي لَوْحِ حَجَرٍ، قَدْ ابْتَدَأَتْ بِمَجْدٍ، حَتَّى إِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَمْ يَقْدِرُوا أَنْ
يُنْظَرُوا أَنْظَارَهُمْ عَلَى وَجْهِ مُوسَى، بِسَبَبِ مَجْدٍ وَجْهِهِ، ذَلِكَ الْمَجْدُ الزَّائِلُ
[Arabic life application Bible, biblegateway.com]

Det är möjligt att den svenska översättaren inte är medveten om denna intertextualitet eller att han, tvärtom, antog att samma relation existerar mellan källtexten och bibelns arabiska version. Enstaka ord kan alltså helt förändra en texts budskap.

5. Analys: Den syntaktiska nivån

Liksom på den lexikala nivån prioriterar den svenska måltexten, i högre utsträckning, att bevara källtextens konstruktioner i jämförelse med den engelska måltexten. Den engelska måltextens mottagarorienterade läggning föredrar en domesticerande eller dynamisk strategi medan den svenska måltextens prioritering att bevara källtextens språktekniska struktur leder till främmandegörande inslag. Olika översättningsstrategier på den syntaktiska nivån påverkar budskapet, inte minst vad gäller dess tillgänglighet för mottagaren.

5.1 Översättning av verbet

Det arabiska versystemet skiljer sig från det svenska respektive det engelska verbsystemet. Arabiska kombinerar tempus och aspekt på ett sätt som inte förekommer på svenska eller engelska. Perfekt kan indikera fullbordandet av en handling samt dess utförande i dåtid. Imperfekt kan indikera en icke fullbordad handling i det förgångna likväl som i nutid samtidigt som det också, i vissa fall, kan indikera en handling som *skall* äga rum, alltså futurum (Dickins 2002:99). Att översätta verb från arabiska innebär alltså en tolkning av den situation som verbet uppstår i.

Och ovanpå detta ser vi en del teologer i Väst som försöker ge teologisk och skriftmässig legitimitet åt förtrycket av vår rätt. Och **då blir** löftena, i enlighet med deras tolkningar, ett hot mot vår existens. Själva "det glada budskapet" i evangeliet **blir då** för oss "en dödens budbärare".

Furthermore, we know that certain theologians in the West try to attach a biblical and theological legitimacy to the infringement of our rights. Thus, the promises, according to their interpretation, **have become** a menace to our very existence. The "good news" in the Gospel itself **has become** "a harbinger of death" for us.

وعلاوة على ذلك، إننا نرى بعض اللاهوتيين في الغرب يحاولون أن يضيفوا على الظلم الذي لحق بنا شرعية لاهوتية وكتابية. فأصبحت المواعد، بحسب تفسيراتهم، تهديدا لكياننا، و"البشرى السارة" في الإنجيل نفسه أصبحت لنا "نذير موت".

[Och dessutom ser vi att några av teologerna i väst försöker att ge förtrycket som följer oss teologisk och skriftmässig legitimitet. Löftena har blivit, på grund av deras tolkningar, ett hot mot vår existens, och själva "det glada budskapet" i evangeliet har blivit för oss "en dödens varning".] Från stycke: 2.3.3

Den engelska måltexten tolkar verben i exemplet ovan som avslutade handlingar. Detta överensstämmer med den engelska grammatiken av perfekta verb. Den svenska måltexten tolkar de som handlingar som är i processen att fullbordas. Båda tolkningarna är möjliga då den arabiska källtexten inte tydligt manifesterar om handlingarna är fullbordade eller ej (exempelvis genom att infoga قد). I den engelska måltexten utgör de teologiska tolkningarna i väst redan nu ett hot och, vad avser budskapet, beskrivs den alarmerande situationen således tydligare.

Verb är den ordklass som tydligast indikerar handling och uppmanar till handling. Rationalisering på den syntaktiska nivån sker bland annat genom byte av ordklasser i överförelsen av ett fenomen i källtexten till måltexten. Detta sker i båda måltexterna och motivet är ofta att möta de språkliga normerna i målspråket. Återkommande är dock den

engelska måltextens förvandling av nominalsatser till verbalsatser för att uppmana eller förstärka budskapet.⁶

Därför är religionen inte **ett stöd** eller **sanktion** för någon som helst förtryckande politisk ordning. Den är **ett stöd** för rättvisa och sanning och för människans värdighet

Therefore, religion cannot **favour** or **support** any unjust political regime, but must rather **promote** justice, truth and human dignity

ولذلك ليس الدين **دعماً** أو **تأييداً** لأي نظام سياسي ظالم، إنما هو **دعامة للعدل والحقيقة** وكرامة الإنسان.

[Därför är religionen inte ett stöd för något förtryckande politiskt system då den är ett stöd för rättvisan och sanningen och människans värdighet.] Från stycke: 3.4.3

Intrycket av att detta fenomen är systematiskt kan förstärkas av att den svenska källtexten vid flera tillfällen gör om verb till nomen.

...är ett ont som det är növändigt att stå emot

...an evil that must be resisted

هو شر يجب مقاومته

[en ondska som kräver motstånd] Från stycke: 4.2.1

Den svenska måltexten översätter ofta verbet وجب till en nominal form. Denna strategi har med detta verbs specifika karaktär att göra och att denna strategi genererar en kommunikativ översättning. Den engelska måltexten behåller ordets grundfunktion som verb även om den denotativa samt den kognitiva nivån påverkas av den lexikala förskjutningen.

5.2 Översättning av bestämdhet

Bestämd form används när en text beskriver något som förväntas vara känt för mottagaren. Bestämdhet kan också signalera en absolutistisk hållning samtidigt som det kan vara helt neutralt. Den svenska måltexten undviker, också vad avser översättning av bestämdhet, ingrepp på den språktekniska nivån. Bestämdhet är ett grammatiskt fenomen

⁶ Nomen blir verb också i den svenska källtexten men utan att något systematiskt motiv kan upptäckas, förutom att möta svenska språknormer.

av största betydelse för budskapet. Översättningsstrategin anger också relationen till de förhållanden källtexten beskriver samt förväntningarna på mottagarnas kunskap.

Flyktingarna är en del av vår verklighet. De flesta av dem lever fortfarande i **lägren**

Refugees are also part of our reality. Most of them are still living in **camps**

واللاجئون جزء من واقعنا. وأغلبهم ما زال يعيش في المخيمات

[flyktingarna är en del av vår verklighet och majoriteten av dem lever fortfarande i lägren] Från stycke: 1.1.6

Den bestämda formen anger här att texten förväntar sig att mottagarna känner till vilka flyktingar och vilka läger som beskrivs. Samtidigt som den engelska måltexten är mer mottagarorienterad (alltså prioriterar pragmatisk/dynamisk ekvivalens) försvinner betoningen som den bestämda formen utgör. Källtexten talar om *alla* palestinska flyktingar, en tolkning som kan förvirras i obestämd form.

الأرض är ett ord som löper med i källtexten som en röd tråd. Det är ju landet som är konfliktens kärna. Den svenska och engelska måltexten översätter ordet till en rad synonymer. I exemplen nedan, vilka är representativa för respektive måltext, översätts den bestämda formen i den svenska måltexten men inte i den engelska.

...den israeliska ockupationen av **det palestinska landet**

...the Israeli okkupation of **palestinian land**

الاحتلال الإسرائيلي للأرض الفلسطينية

[den israeliska ockupationen av det palestinska landet] Från stycke: 2.5

...den israeliska ockupationen av **de palestinska områdena**

...israeli okkupation of **palestinian territories**

الاحتلال الإسرائيلي للأراضي الفلسطينية

[den israeliska ockupationen av de palestinska landområdena] Från stycke: 1.1

I den engelska måltexten blir betydelsen av الأراضي الفلسطينية samma som dess pluralform då de översätts i obestämd form. Den svenska texten som behåller artikeln behåller också betydelseskilnaden som källtexten anger genom att använda plural i det senare exemplet. Det kan dock innebära problem för mottagaren. I den svenska debatten betyder

”ockupationen av de palestinska områdena” vanligen Västbanken, Gaza och östra Jerusalem medan ”ockupationen av det palestinska landet” genererar ytterliggare tolkningsalternativ, förslagsvis hela historiska Palestina.

Exemplen ovan visar på att den engelska måltexten är mottagar- och texttypsororienterad. Enligt Reiss måste en text vars syfte är att påverka prioritera att budskapet förmedlas med all enkelhet till mottagaren (Munday 2008:74-6).

...den tydliga och avvisande israeliska responsen till lösningen

The clear Israeli response, refusing any solution

الرد الإسرائيلي الصريح والرافض للحل

[det tydliga och avvisande israeliska svaret till lösningen] Från stycke: 3.1

Elimineringen av den bestämda artikeln i den engelska källtexten påverkar budskapet. I den svenska källtexten är Israel avvisande till en specifik (läs palestinsk) lösning medan Israel i den engelska källtexten är avvisande till alla lösningar och blir således konfliktens ansvarslösa part.

5.3 Syntaktiska paranteser och deras betydelse

Den svenska måltexten använder en notapparat för att beskriva begrepp samt för att tydliggöra där det arabiska språkets grammatik är komplicerad. Notapparaten i sig innebär ett främmandegörande inslag.

Gud sände fäderna och profeterna och apostlarna till detta land för att frambära ett universiellt allomfattande budskap till världen. I dag är vi inom *det* tre religioner, judendomen, kristendomen och islam. (egen kursivering, anger fotnotens placering. Kommentaren lyder: ”Kan syfta på både ’budskapet/uppgiften’ och på ’landet’”).

God sent the patriarchs, the prophets and the apostles to this land so that they might carry forth a universal mission to the world. Today we constitute three religions in this land, Judaism, Christianity and Islam.

لقد أرسل الله إلى هذه الأرض الآباء والأنبياء والرسل، يحملون إلى العالم رسالة كونية شاملة. واليوم نحن فيها ثلاث ديانات، اليهودية والمسيحية والإسلام.

[Gud sände till detta land fäderna och profeterna och apostlarna, bärandes till världen ett allomfattande universiellt budskap. Och i dag är vi i de tre religioner, judendomen och kristendomen och islam] Från stycke: 2.3.1

Den engelska måltexten använder en pragmatisk, domesticerande översättning där läsaren inte själv behöver tolka om det är landet eller budskapet/uppgiftet som relateras. Ett ytterligare exempel är

...han är ensam den helige och den som *helgar*. (egen kursivering, anger fotnotens placering. Kommentaren lyder: "Eller: den helgade. I ovokaliserad text framgår inte om det är aktiv eller passiv form.")

...God alone is holy and sanctifier

وحده القدوس المقدس

[han är ensam den helige och den som helgar] Från stycke: 2.3.1

Kommentaren innebär ett nästan exotiserande inslag då det är uppenbart av kontexten att det är aktiv form.

Det finns många exempel i måltexterna på konflikter om hur vissa grammatiska konstruktioner bör tolkas. Givetvis påverkar tolkningar på den syntaktiska nivån också budskapet. Exemplet nedan vittnar om måltextens ambitioner och relation till källtexten.

Till sist faller ansvaret på förtryckaren själv att befria sig själv från det onda som han befinner sig i

Finally responsibility lies with the perpetrators of the injustice; they must liberate themselves from the the evil that is in them

وعلى الظالم نفسه أخيرا أن يحرر نفسه هو من الشر الذي فيه

[Till sist på förtryckaren själv att befria sig själv från ondskan som han är i] Från stycke: 4.2.1

Båda tolkningarna är grammatiskt möjliga men det är uppenbart att den engelska måltexten anger en annan ton till referenten. Detta kan bero på att måltexterna tolkar källtexten olika eller att syftet hos måltexterna inte är överensstämmande. Kritiken mot den engelska översättningen har dock till stor del utgått ifrån den hårda tonen som texten på många ställen anger. "Let us have mercy upon words" vädjade International Council of Christians and Jews (ICCJ). Kritiken från ICCJ handlade bland annat om översättningen av följande stycke

Att förverkliga idén om den judiska staten, eller den islamiska, förkväver staten och stänger in den inom trånga gränser, och gör den till en stat som sätter landsman framför landsman och exkluderar och gör åtskillnad mellan sina medborgare.

Trying to make the state a religious state, Jewish or Islamic, suffocates the state, confines it within narrow limits, and transforms it into a state that practices discrimination and exclusion, preferring one citizen over another.

الدولة الدينية، اليهودية أو الإسلامية، تخنق الدولة وتحصرها في حدود ضيقة وتجعلها دولة تفضل مواطنًا على مواطن وتستنني وتفرق بين مواطنيها.

[Den religiösa staten, judisk eller islamisk kväver staten och begränsar den inom trånga gränser och gör den till en stat som föredrar en medborgare framför en medborgare och exkluderar och gör åtskillnad mellan sina medborgare.] Från stycke: 9.3

Källtexten talar om idén om den religiösa staten, att en religiös stat är en stat som exkluderar. För den läsare som är införstådd i den politiska kontexten blir det också uppenbart att texten riktar sig till religiösa och politiska partier och organisationer som, på båda sidor, agiterar för att staten, eller den framtida staten, skall vila på religionens fundament. Den svenska måltexten överför denna hållning medan referenten ("the state") i den engelska måltexten relateras till hela territoriet. Denna syntaktiska parentes fick ICCJ att ifrågasätta om författarna alls är intresserade av två stater (vilket är källtextens brådskande budskap!).

6. Slutsats

Uppsatsens syfte är att jämföra den engelska respektive svenska måltexten med varandra för att finna vilka strategier och prioriteringar som dominerar samt vad dessa har för inverkan på budskapet. Ett avgränsat antal språkliga fenomen undersöks på texternas lexikala och syntaktiska nivå. Denna uppsats finner att en måltexts översättningsstrategi till stor del är ett resultat av dess prioriteringar.

Ekvivalens är ett nyckelbegrepp i denna uppsats, trots dess inneboende komplexitet. Strävan efter ekvivalens i översättningsprocessen är avgörande för vilken strategi översättaren hänger sig åt. Ekvivalens är dock en relativ term och kan uppnås på olika nivåer i en måltext. Enligt Werner Koller prioriterar översättaren vissa värden i källtexten och, utifrån dessa värden, skapas ekvivalens enligt en hierarki. Uppsatsen finner att den svenska måltexten prioriterar att bevara språktekniska fenomen från källtexten och skapar därav, fört och främst, formell ekvivalens. Den engelska måltextens prioriterar att överföra budskapet med samma tydlighet som källtexten och skapar utifrån detta en hierarki som genererar pragmatisk ekvivalens och ekvivalens vad gäller texttyp.

Uppsatsens diskuterar också hur språkliga och kulturella skillnader behandlas utifrån en politisk och kulturell kontext. Den engelska måltexten förtydligar, bland annat källtextens uppmaning till handling, och förstärker källtextens budskap. Detta leder ofta till subjektiva tolkningar i måltexten vilket påverkar, ofta begränsar, budskapet och leder mottagarna i dess orientering inom den politiska kontexten. Den svenska måltexten undviker detta och lämnar läsaren på egen hand. Budskapet är öppet för vidare tolkningar i den svenska källtexten samtidigt som den politiska och kulturella kontexten är diffus. Den engelska måltexten begrundar det faktum att översättningens mottagare har en annan och en fattigare förförståelse och förkunskap.

Anlysen i kapitel fem och sex listar en rad indikatorer på att ovanstående är en rimlig tolkning men påpekar också att måltexterna är komplexa och använder olika strategier. Den svenska måltexten är en högst läsbar text och använder, upprepat, en domesticerande strategi. Detta sker bland annat i översättningen av metaforer då, bland annat, en kommunikativ översättningen appliceras för att säkerställa betydelsen hos mottagaren. Den engelska måltexten som generellt är domesticerande är också komplex då den till exempel använder främmandegörande inslag som kulturella låneord. Enligt Nidas dynamiska ekvivalens bör måltexten läsas "naturligt" av mottagaren vilket alltså störs av dessa inslag i den engelska översättningen.

Slutsatsen är att båda källtexterna prioriterar läsbarhet i första hand. Därefter följer olika prioriteringar som leder till skillnader mellan måltexterna på dess lexikala och syntaktiska nivå samt vad gäller budskapet.

Källförteckning

Böcker:

Bahaa-Eddin M. Mazid: *Politics of translation: Power and Ideology, Culture and X-phemism in Translation between Arabic and English*, 2007, Lincom, Muenchen

Darbelnet, Jean; Vinay, Jean-Paul: *Comparative Stylistics of French and English: A methodology for translation*, 1995, Benjamins translation library, Paris

Dickins, James; Hervey, Sándor; Higgins, Ian: *Thinking Arabic Translation: A course in translation method: Arabic to English*, 2002, Routledge, London

Red. Fahlgren, Sune: *Ett sanningens ögonblick: Kairos Palestina*, 2010, Studieförbundet Bilda, Växsjö

Munday, Jeremy: *Introducing Translation Studies: Theories and applications*, 2008, Routledge, Oxon och New York

Nevermo, Kristin: *Pippi og Emil i den arabiske verden: En studie av graden av tilpasning i de arabiske oversettelsene av Pippi Langstrompe och Emil i Lonneberget*, 2009, Universitetet i Oslo

Venuti, Lawrence: *The Translator's Invisibility: A history of translation*, 1995, Routledge, London och New York

Ed. Venuti, Lawrence: *The Translation Studies Reader*, 2005, Routledge, New York och London

Wehr, Hans: *A Dictionary of Modern Written Arabic*, 1974, Otto Harrassowitz, Wiesbaden

Internetsidor:

Kairosdokumentet på internet: <http://www.kairospalestine.ps/?q=content/document>
13/1-2011

Kommentar från International Council of Christians and Jews (ICCJ): "LET US HAVE MERCY UPON WORDS. A Plea from the International Council of Christians and Jews to All Who Seek Interreligious Understanding"
(<http://www.kairospalestine.ps/?q=node/18>)

Biblegateway:

[http://www.biblegateway.com/passage/?search=2 Corinthians+3:7&version=NIV](http://www.biblegateway.com/passage/?search=2%20Corinthians+3:7&version=NIV)
<http://www.biblegateway.com/passage/?search=3:7+الكورنثوس الثانية&version=ALAB>
13/1-2011

